

УДК 371.013

Василь Ягулов,

доктор педагогічних наук, професор,
Національний університет оборони України, м. Київ<https://orcid.org/0000-0002-8956-3170>

DOI: 10.33099/2617-1775/2023-01/343-356

ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті обґрунтовано методологічні основи термінологічного розуміння інноваційних педагогічних технологій у сучасній педагогічній науці. Це безпосередньо пов'язано з негативними тенденціями інформатизації всіх сфер в інформаційному суспільстві, у тому числі й освіті. Визначено місце інноваційних педагогічних технологій у методичному компоненті педагогічної системи ЗВО, наголошено про необхідність їх творчого застосування в інформаційному суспільстві в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців, підкреслено доцільність творчого їх сполучення з основними методами навчання та виховання майбутніх фахівців у системі вищої освіти.

Ключові слова: методологічні основи; термінологічний аспект; технологія навчання; інновація; інформатизація; технологізація; тенденція.

Актуальність проблеми. Поступовий перехід українського суспільства на постіндустріальну інформаційну модель цивілізаційного розвитку має технологічний та інформаційний характер, що викликало концептуальне, змістовне, технологічне та інформаційне оновлення системи освіти. Водночас глобалізаційні процеси, конкуренція на ринку освітніх послуг, переоцінювання традиційної системи цінностей, освітніх і професійних орієнтирів сучасних студентів, а також технологізація та інформатизація всіх сфер їх життєдіяльності сформувало чітке розуміння того факту, що без кардинальних змін у ЗВО неможливо досягти продуктивності, випереджальності та неперервності у системі їх професійної підготовки. У зв'язку з цим необхідно об'єктивне усвідомлення науковцями першочерговості осучаснення вищої школи та її інформатизації та технологізації згідно зі вимогами інформаційного суспільства [1, 32-40], що знайшло відповідне відображення в основних державних документах щодо освіти.

Мета статі: дати методологічне обґрунтування термінологічної проблеми визначення інноваційних педагогічних технологій (далі – ПТ) у педагогічній науці та системі вищої освіти.

Аналіз та узагальнення результатів останніх наукових досліджень. Родоначальником технологізації в освіті в вітчизняній педагогіці вважається А. Макаренко, який наголошував, що «Наше педагогічне виробництво ніколи не будувалося за технологічною логікою, а завжди за логікою моральної проповіді...» [5, 555]. А методологічне обґрунтування модернізації системи вищої освіти шляхом упровадження педагогічних інновацій та інформаційних технологій міститься у наукових напрацюваннях В. Андрущенко, В. Бикова, В. Кременя, Л. Губерського, Р. Гуревича, Н. Ничкало та., а теоретичні основи – Дж. Блока, Б. Блума, Т. Гілберта, Н. Гронлунда, А. Гуржія, В. Лугового, С. Сисоєвої, О. Спіріна та ін.

Методологічним підґрунтям інформатизації та технологізації вищої освіти виступають сучасні методологічні – компетентнісний, інформаційний, контекстний та суб'єктно-діяльнісний – підходи до підготовки компетентних майбутніх фахівців. Ці тенденції безпосередньо пов'язані з вимогами інформаційного суспільства до сучасного фахівця [14, 7-22; 16, 193-197; 18, 301-308; 20, с. 71-81], які зумовлюють широке та системне використання різних педагогічних технологій та їх засобів в їх підготовці [8]. У зв'язку з цим вважаємо помилкою спробу деяких дослідників представити технологізацію та інформатизацію вищої освіти тільки як модну тенденцію та як методологічний підхід. Якщо узагальнити зміст поняття «педагогічна технологія» в історії педагогіки, то можна з'ясувати його залежність від педагогічних нововведень і розвитку наукової думки в сфері технологізації та інформатизації в освіті. Історію їх становлення відтворює така логіка: задум упровадити інженерний підхід в освіту → навчальні технічні засоби → алгоритмізація діяльності суб'єктів навчання → програмоване навчання → технологізація освіти → навчальна технологія → виховна технологія (спроби) – інформатизація освіти → педагогічна технологія. А їх фундаментальні аспекти в вітчизняній системі освіти обґрунтовували В. Биков, О. Коваленко, О. Спирін та ін.

Виклад основного дослідницького матеріалу – термінологічний аналіз наукових джерел щодо проблеми статті та їх методологічне обґрунтування. Вважаємо, що необхідно забезпечувати наявність таких основних характеристик будь-якого педагогічного терміну, у тому числі й «ППТ» та її різновидів – «педагогічна технологія», «технологія навчання», «виховна технологія», згідно зі такими вимогами термінологічного підходу до їх визначення: системність (consistency); відповідність лексичного значення терміна позначеному ним поняттю (transparency); однозначна відповідність терміна поняттю (appropriateness); раціональна стислість (linguistic economy); стилістична нейтральність (appropriateness); словотворча (дериваційна) здатність (derivability and compoundability); переважність рідної мови (preference for native language); згармонізованість термінів (тобто міжпредметна та міжмовна узгодженість назв одного або близьких понять); наявність визначення поняття [13, 198-203]. Їх дотримання буде забезпечувати задоволення потреби науки щодо чіткого та однозначного визначення педагогічних понять та їх перетворення зі поняттєвого поля на поняттєву систему щодо системи педагогічних технологій. Це буде сприятиме створенню несуперечливої системи визначень понять щодо них, а сукупність термінів і професіоналізмів перетворюється в терміносистему.

Отже, поняття «педагогічна технологія» та його різновиди мають бути однозначними, системними, вмотивованими, точними і водночас – відсутні їх синоніми. До цих вимог можна додати ще такі: можливість створити похідні поняття; стислість написання та легкість звучання; милозвучність. Для їх реалізації слід дотримуватися таких правил: правило розмірності; нове поняття не має бути тавтологічним; поняття має бути чітким і однозначним. Аналіз і систематизація наявних дефініцій поняття «ППТ» свідчить, що вони не відповідають вимогам термінологічного підходу до їх формулювання. Це також

стосується як їх розмежування, так і щодо розуміння їх співвідношення. Це пов'язано наявністю у педагогіці різних тлумачень поняття «технологія». Це різноманіття неоднозначного термінологічного його розуміння та пояснення спровокувало формування безліч різних варіацій дефініції поняття «інформаційні технології» – понад триста, у тому числі суперечливих, надто широких, не завжди вдалих і науково обґрунтованих. Наприклад, за сучасною «Енциклопедією освіти», «педагогічні технології – технології, які забезпечують перетворення педагогічного процесу в освітній установі на цілеспрямовану діяльність усіх його суб'єктів» [3, 661]. Виникає закономірне запитання: чи без технологій їх діяльність не є цілеспрямованою? А яка вона? А для чого вона потрібна, коли не цілеспрямована?

Такі самі упущення допускають й інші автори. Так, автори педагогічної енциклопедії її визначають як «сукупність засобів і методів відтворення теоретично обґрунтованих процесів навчання і виховання, що дають можливість успішно реалізовувати поставлені освітні цілі» [3, 191]. Знову виникають проблемні запитання: а інші ні? а чому тільки освітні, а де навчальні, виховні технології? Чому «сукупність засобів і методів відтворення...?» Чому тільки відтворення? А скільки цих педагогічних технологій як педагогічних методів? Чи взагалі педагогічні технології відносяться до методів чи до різновидів навчальних занять? А поняття «метод» не включає засоби навчання?

П. Сікорський під педагогічною технологією розуміє алгоритм організації ефективного засвоєння знань і вмінь, що забезпечує досягнення запланованих результатів [10, 7]. Тут відсутня конкретизація, хоча сама ідея правильна.

О. Пометун і Л. Пироженко визначають як «науково обґрунтовану педагогічну (*дидактичну*) (нонсенс – виділ. наше) систему, яка гарантує досягнення певної *навчальної* (нонсенс – виділ. наше, а де інші, наприклад, виховні, формувальні, розвивальні) мети через чітко визначену послідовність дій, спрямованих на розв'язання проміжних цілей і заздалегідь визначений остаточний результат» [4, 19]. Цій дефініції також характерні ті самі недоліки, які були викладені вище. Наприклад, поняття «педагогічна» та «дидактична» не є синонімами.

«Освітня технологія – це спосіб спільної діяльності вчителя та учнів, для якого притаманні передусім послідовність у реалізації дій (алгоритмічність), постійне і систематичне вимірювання рівня навчальних досягнень і сформованості виховних якостей (діагностувальність), взаємозв'язок основних елементів технології, якими є мета, зміст, форми, методи, засоби взаємодії учасників педагогічного процесу, результат (системність). ...є відкритою педагогічною системою, котра складається з концептуально-цільових (мета, що відповідає освітнім концепціям), змістових (зміст технології), процесуальних (технологічний процес: форми, методи, засоби взаємодії суб'єктів та об'єктів технології), результативно-аналітичних (результат та його аналіз) компонентів» [6, 34]. Тут автори взагалі практично плутають технологію навчання зі педагогічним процесом, оскільки до його змісту включають «взаємозв'язок

основних елементів технології, якими є мета, зміст, форми, методи, засоби взаємодії учасників педагогічного процесу».

Висновки: 1) має бути педагогічна культура та термінологічна точність науковця, тобто кожне педагогічне поняття має відобразити тільки те, що йому «належить» у педагогіці та яку функцію воно реалізує у ній; технологія навчання насамперед реалізує методичну функцію, тобто це її головна функція в педагогічній системі та в педагогічному процесі;

2) у більшості науковців немає чіткого, більш-менш узгодженого наукового підходу щодо таких проблемних питань:

розкриття змісту поняття «технологія» у педагогічному аспекті та розмежування понять «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання», «виховна технологія» чи «технологія виховання»;

співвідношення понять «методика» і «технологія» у педагогічному аспекті.

Методологічне обґрунтування термінологічної проблеми щодо ІТТ у педагогічній науці. Така необхідність пов'язана з дискусійним для сучасної педагогічної науки фактом, що проблемне питання про те, до чого слід віднести технологію – до способів, прийомів і засобів педагогічної та навчальної діяльності чи до педагогічного процесу? Якщо виходити з ключових понять «прийом», «спосіб», «засіб», які характеризують технологію навчання та виховання, то її доцільно віднести до засобів навчання та виховання, які доповнюють кожен окремий метод у педагогіці – від усного викладення навчального матеріалу до методів педагогічного діагностування.

Педагогічна технологія – це, на нашу думку, складова методичного компонента (поряд із методами, методичними прийомами, засобами) педагогічної системи (педагогічного процесу) у будь-якому освітньому закладі, яка характеризується (1) чітко та однозначно визначеною логікою вказівок педагога, (2) однозначним послідовним проходженням суб'єктами педагогічного процесу (педагогів і тих, хто набуває певну освіту) всіх етапів конкретного педагогічного заходу, алгоритмизованістю їх основних видів діяльності, що (3) гарантовано ведуть до досягнення заздалегідь запроектованого позитивного результату навчального, виховного, формувального та розвивального. Вона, як педагогічне поняття, входить, на нашу думку, у методичну (процесуальну) складову педагогічного процесу та є елементом методичного компонента педагогічної системи ЗВО. Її специфічними рисами та проявами є, на нашу думку, такі:

наявність діагностувально поставлених цілей навчання і виховання, формування та розвитку суб'єктів педагогічного процесу;

орієнтованість процесів навчання і виховання, формування та розвитку на гарантоване досягнення поставлених педагогічних цілей ЗВО;

наявність оперативного зворотного зв'язку у навчально-виховному процесі, можливість комплексного оцінювання поточних і підсумкових результатів діяльності його суб'єктів;

відтворюваність педагогічних процедур і дій його суб'єктів.

Серед критеріїв визначення технологічності сучасних педагогічних технологій, які застосовуються для оцінювання їх обґрунтованості та для з'ясування педагогічної ефективності, доцільно виокремити такі: концептуальність; заданість, прогностичність і гарантованість результативності застосування педагогічних технологій у ЗВО; економічність; операційність, алгоритмізованість і проєктованість діяльності викладачів і студентів; керованість, варіативність і гнучкість педагогічної діяльності викладачів і навчальної діяльності; проєктованість отримання суттєвих результатів у педагогічному процесі у порівнянні з іншими методами та видами навчальних занять; коригованість технологізованого педагогічного процесу; відтворюваність навчально-виховного технологічного процесу.

Наступна підпроблема – це класифікація основних видів педагогічних технологій у педагогічній науці. Так, І. Дичківська, С. Сисоева, Г. Селевко та ін. розрізняють поняття «освітня технологія», «педагогічна технологія» та «технологія навчання» на основі врахування рівнів їхнього застосування. Зокрема ними виокремлюються загальнопедагогічний, предметно-методичний і локальний (модульний) рівні їх застосування. Такий підхід відповідає розумінню поняття «педагогічна технологія» американськими науковцями, які виокремили загальнопедагогічний, предметно-методичний і три рівні функціонування [11, 187–196].

Водночас у педагогічній теорії поняття «освітня технологія», «педагогічна технологія» та «технологія навчання» інколи ототожнюються, вживаються як синоніми, що є вкрай неприпустимим. Крім того, трапляються випадки підміни понять, спотвореного розуміння розбіжностей між вищезазначеними поняттями. При ухваленні рішення щодо вибору та застосування технологій навчання в освітньому процесі І. Дичківська радить з'ясувати основні технологічні підрівні і таким чином забезпечувати в подальшому її відповідність навчально-виховній меті, специфіці та умовам навчання, очікуваним результатам. Вона виокремлює такі підрівні технології навчання: кількість технологічних етапів; ступінь технологічності; складність технологічності; гнучкість і мобільність технології тощо [2]. Але, тут маємо основні характеристики технологій навчання, а не підрівні.

Водночас має місце серед певної кількості науковців нездатність розмежовувати три поняття – «педагогічна система», «технологія навчання» і «методика навчання». Зокрема, В. Ортинський помилково стверджує, що поняття «технологія навчання» ширше за поняття «методика навчання» [7, 141], що веде до таких розмитих розмірковувань: «Технологія відповідає на запитання, як найкраще досягти мети навчання, коли її досягнення зумовлене управлінням» [7, 126].

Вважаємо, що методика і технологія співвідносяться як загальні педагогічні поняття щодо методики викладання певних навчальних дисциплін і входять у процесуальну чи методичну складову педагогічного процесу, що складається із методів, методичних прийомів, видів, форм і засобів навчання та виховання, формування та розвитку суб'єктів педагогічного процесу. На неприпустимість змішування ключових понять «педагогічна система»,

«методика» і «технологія» слушно вказував і Г. Селевко. Але він водночас фактично їх не розмежовував, різниця між якими, якщо брати до уваги технології конкретно-предметного та локального рівнів, полягає лише в розставленні акцентів: «технологіях більш представлена процесуальна, кількісна й розрахункова компоненти, у методиках – цільова, змістова, якісна та варіативно-орієнтувальна сторони. Технологія відрізняється від методик своєю відтворюваністю, стійкістю результатів, відсутністю багатьох «якщо» (якщо талановитий учитель, якщо здібні діти, хороші батьки...)» [9, 16]. Ці думки здаються нам непослідовними і суперечливими, внаслідок чого неможливо чітко розвести вищенаведені поняття та категорії, забезпечувати тим самим їх ідентифікацію та класифікацію в системі педагогічної науки.

Вважаємо, що між методикою і технологією в педагогічному процесі та в конкретній методиці немає протиріччя, оскільки поняття «методика викладання» ширше поняття «педагогічна технологія». Вважаємо, що предметом методики є певна методична послідовність, логіка викладання конкретної навчальної дисципліни, логіка реалізації певного методичного задуму конкретного виду навчального заняття, тобто методика намагається відповісти одразу на три основних запитання: чому (мета), для чого (смісл) і як учити (послідовність), а технологія переважно відповідає тільки на третє запитання цієї тріади.

Отже, поняття «педагогічна система», «методика навчання» і «технологія навчання» слід розрізняти, на нашу думку, за принципом їх ієрархічності, системності та логічної послідовності, а також місцем методик і технологій у педагогічній системі. Відповідно, педагогічна система, наприклад, ЗВО – це упорядкована сукупність взаємозв'язаних елементів чи компонентів (від мети до результатів), що спрямована на підготовку майбутніх фахівців. Основними її елементами є цільовий, ціннісно-мотиваційний, змістовний, суб'єктний (суб'єкти викладання та навчальної діяльності), методичний, контрольнорегувальний і результативний. У цій системі методика – це основний елемент методичного елемента, що відповідає на такі запитання: Як вчити та виховувати? Як організувати та здійснити педагогічну діяльність викладача? Як організувати та стимулювати навчальну діяльність студентів як суб'єктів навчальної діяльності? В якій послідовності вивчити певний навчальний матеріал? Як оптимально організувати формування, розвиток і вдосконалення практичних навичок, умінь і здатностей студентів? Як організувати взаємозумовлену суб'єкт-суб'єктну взаємодію викладачів і студентів? Безумовно, це не всі проблемні питання методики. Такі самі проблемні питання слід висувати й до технології виховання. А включення в склад методичного елемента ППТ дає можливість поставити ще одне суттєве проблемне запитання: як учити та виховувати результативно студентів як майбутніх фахівців чи як гарантувати результат їх професійної підготовки?

Педагогічна технологія є безпосередньою складовою методичного компонента сучасної педагогічної системи в інформаційному суспільстві, оскільки методична система професійної підготовки будь-якого фахівця спрямована на оптимальне вирішення таких завдань: 1) чому їх вчити?

2) навіщо вчити? 3) як учити та виховувати?, а педагогічна технологія відповідає, перш за все, на третє запитання з одним істотним доповненням – як результативно учити та виховувати?

Водночас слід мати на увазі, що кожна педагогічна технологія також має власну методику реалізації, яка представляє в першу чергу не теорію, а сукупність послідовних методичних дій суб'єктів педагогічного процесу. У зв'язку з цим являємося прихильником чіткого розмежування цих ключових понять і наголошуємо, що і технологія, і методика володіють системністю (тобто в їх основі має лежати система педагогічно доцільних дій), але ідеальна технологія володіє жорстко визначеною системою послідовних дій, які гарантовано ведуть до досягнення мети, а методика ж передбачає різноманітність, варіативність способів її досягнення, тобто вона не передбачає гарантованості її досягнення.

Наступне проблемне запитання: які педагогічні технології можна вважати інноваційними? Як відомо, поняття «інновація» має латинське походження і в перекладі означає оновлення, зміну, введення нового, а в педагогічній інтерпретації – нововведення, що поліпшує хід і результати навчально-виховного в ЗВО.

Що означає поняття «педагогічна інновація»? Наявні такі розуміння понять «інновація», «інновація в педагогіці»: створення, розповсюдження, засвоєння і використання нововведень; оновлення, зміни, впровадження нового; кінцевий результат творчої діяльності у вигляді нової чи вдосконаленої продукції, нового чи вдосконаленого технологічного процесу та ін. У Положенні про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності (наказ МОН України від 17.11.2000 р. №522) вона визначається як вперше створене, удосконалене або застосоване освітні, дидактичні, виховні, управлінські системи, їх компоненти, що суттєво поліпшують результати освітньої діяльності [8]. Тут ключовим положенням є таке – вперше створене, удосконалене.

У наукових працях І. Богданової, Н. Богомолової, Д. Кавтрадзе, Е. Михайлова, В. Матірко, В. Полякова педагогічну інновацію характеризують як процес і продукт функціонування педагогічної системи ЗВО та її суб'єктів, насамперед педагогів і студентів. Вона проявляється, на нашу думку, як особлива форма професійного буття і практичного мислення суб'єктів педагогічного процесу, яка спрямована на впровадження нововведень у педагогічну практику, але не тривіального, не будь-якого, а нового або уніфікованого, не відомого до нині, унікального, авторського, а також і відомого, але суттєво вдосконаленого. А ІІТ – це такі новостворені нововведення, а також удосконалення у педагогічних технологіях, які дають можливість її відрізнити від інших унікальним авторським підходом, нестандартними прийомами, способами, формами та засобами реалізації певного педагогічного заходу. У широкому розумінні інновація в педагогіці – це, на нашу думку, синонім успішного розвитку педагогічної сфери в суспільстві на підґрунті різноманітних нововведень, модернізації та

вдосконалення її елементів. Такими інноваціями в системі вищої освіти можуть бути, на нашу думку, такі:

1) освітні ідеї й практичні дії абсолютно нові й раніше невідомі в суспільстві; але такого варіанту інновацій у педагогічній системі ЗВО дуже мало; за останнім часом таким нововведенням було впровадження компетентнісного підходу на всіх рівнях освіти в Україні;

2) адаптовані, розширені або по-новому сформульовані відомі ідеї й практичні дії суб'єктів педагогічного процесу ЗВО, які набувають особливої актуальності в конкретному педагогічному середовищі, в певний період і коли є конкретні прихильники цієї ідеї; такі нововведення є найбільш характерними для системи вищої освіти;

3) такі нововведення, які зумовлені повторним визначенням певних педагогічних завдань, які в нових умовах реалізуються раніше відомими способами та засобами, але в новому сполученні, в оригінальній авторській інтерпретації та методиці, що сприяють успішному їх вирішенню.

Отже, це постійне прагнення науковців, педагогів-практиків і організаторів педагогічної науки до модернізації та вдосконалення педагогічних цінностей, ідей, цілей, змісту, методів, методик, засобів, у тому числі й педагогічних технологій, результатів для збереження тих із них, які мають незаперечне значення, та водночас упровадження тих, які дають суттєвий позитивний результат у порівнянні з традиційними. Інновації в педагогіці пов'язані з активним процесом створення та поширення нових методів, методичних прийомів і засобів для вирішення виховних і дидактичних завдань у процесі підготовки фахівців, що відбувається шляхом гармонійного поєднання класичних традиційних методик і результатів творчого пошуку науковців і педагогів-практиків, застосування нестандартних, сучасних технологій, оригінальних дидактичних ідей і форм забезпечення педагогічного процесу. Вважаємо, що нове у педагогіці – це не лише методики, методичні прийоми та засоби, а й насамперед – це методологічні ідеї та підходи (наприклад, суб'єктно-діяльнісний), педагогічні теорії (наприклад, теорія контекстного навчання), методи, технології (наприклад, імітаційного моделювання) та засоби (наприклад, ІКТ), які у таких оригінальних авторських поєднаннях і сполученнях ще не висувались або ще не використовувались. Це можуть бути як комплекс елементів, так і окремі елементи педагогічного процесу ЗВО, які сприяють і створюють умови для ефективного розв'язання педагогічних завдань у системі вищої освіти.

Серед таких сучасних педагогічних інновацій своє достойне місце обіймають педагогічні технології. Але водночас аналіз та узагальнення наукових джерел щодо інноваційної діяльності педагогів показує, що в їх розумінні є суттєві методологічні прогалини [2; 9]. Найбільш таку системну методологічну помилку допустив Г. Селевко, який дав, на перший погляд, розгорнуту класифікацію педагогічних технологій за 15-ма ознаками [9, 25-31]. Але вона не відтримує жодної критики.

Отже, перший висновок: більшість класифікацій відзначається цілою низкою насамперед методологічних прорахунків, пов'язаних як із визначенням

методологічних засад педагогічних технологій та її різновидів, так і з їх класифікацією. На жаль, більшості науковців не вдалося уникнути впливу «новомодної» тенденції щодо помилкового розуміння методології педагогіки та її теоретичних і методичних підвалин, що спровокувало руйнування ними цілісної педагогічної науки та її методичних підвалин, оскільки технології відносяться до методичної складової будь-якої педагогічної системи, нав'язування невластивих світській демократичній системі освіти поглядів, наприклад, релігійних, авторитарних, догматичних.

Другий висновок: занепокоєння викликає некритичне використання сучасними дослідниками запропонованої Г. Селевком класифікації педагогічних технологій, оскільки це спровокувало виникнення проблем у визначенні методологічних засад розуміння педагогічних технологій, їх класифікації та застосування в педагогічній практиці. Водночас застарілість класифікації Г. Селевка є очевидною з багатьох позицій, перш за все методологічних. Якщо сучасна вища школа має формувати у майбутніх фахівців цілісний науковий світогляд, активну громадянську позицію, патріотичні почуття, самовідданість, вірність професійному обов'язку та інші професійно важливі якості, то виникає слушне запитання: яким чином їх набуття забезпечуватимуть педагогічні технології, що є несумісними за своїми філософсько-методологічними орієнтирами: ідеалістичні та прагматичні, сцієнтистські (технократичні) та гуманістичні, гуманістичні й релігійні, метафізичні та екзистенціалістські?

Водночас перехід вищої освіти зі знаннєцентричної освітньої парадигми на компетентнісну зумовив пріоритетність формування професійної суб'єктності випускників ЗВО [17, 223-233] як головного критерію діагностування сформованості їх професійної компетентності [16, 283-287], оскільки сформованість професійної суб'єктності буде свідчити про їх готовність працювати за своєю спеціальністю та самоактуалізуватися в ній як суб'єкту професійної діяльності – педагога, військового, лікаря тощо.

Наступний недолік у цих класифікаціях полягає у тому, що в них немає чітких її критеріїв, в наслідок чого що в ній спостерігаються неодноразові повторення одних і тих же самих технологій у різних групах, замість конкретних технологій подаються дидактичні принципи. Так, до найпоширеніших технологій навчання, що застосовуються у вищій школі, М. Фіцула зараховує «диференційоване навчання, проблемне навчання, ігрові технології навчання, інформаційні технології навчання, кредитно-модульну технологію навчання, особистісно орієнтоване навчання» [12, 171], які в принципі не можуть технологізуватись.

Аналіз пропонує В. Ортинським і М. Фіцулою класифікацій дає підстави для постановки низки запитань:

Якщо в основу класифікацій покладені загальнодидактичні принципи, то чи доцільно обмежуватися лише технологіями розвивального, особистісно орієнтованого та диференційованого навчання? Наскільки актуальними для вищої школи є технології на основі компетентнісного, суб'єктно-діяльнісного, контекстного та інших підходів?

Чи відповідають технології проблемного навчання, ігрові та інформаційні технології, кредитно-модульна технологія принципам розвивальності, особистісної орієнтації, диференціації професійної освіти? Якщо так, то навіщо виокремлювати додатково технології розвивального, диференційованого та особистісно орієнтованого навчання?

Не можна водночас погодитись із намаганням окремих дослідників уніфікувати педагогічні технології, звести їх до якогось окремого типу, розподілити їх за надуманими ознаками (віковими, гендерними, професійними тощо). Не викликає сумнівів наявність відмінностей у підходах до організації навчання дорослої людини, яка виявляє більшу свідомість, активність і самостійність у навчально-пізнавальній діяльності, віддає перевагу практичній роботі, співвідносить теоретичні знання із власним професійним досвідом, і школярами різних класів та студентами. Проте це не означає, що для дорослого неприйнятними є традиційні методи навчання (наприклад, такі види навчальних занять як лекція, семінар, практичне заняття, показ, демонстрація тощо), проблемного і проектного навчання, які можна модернізувати шляхом застосування сучасних засобів ІКТ, інтерактивних технологій, а також шляхом зміни взаємини викладачів і студентів зі суб'єкт-об'єктних на суб'єкт-суб'єктні, що стимулює перенесення акцентів в організації та змісті їх діяльності на інтерактивну взаємодію, професійне спілкування.

Висновки:

1. З'ясовано такі загальні тенденції щодо розуміння педагогічних технологій та її різновидів у системі вищої освіти:

не усвідомлення більшістю науковців фундаментальних, концептуальних основ технологізації та інформатизації всіх сфер інформаційного суспільства, відповідно має модне явище – суцільне «захоплення» технологіями та технологізацією, у т.ч. й у вищій освіті;

штучне впровадження як концептуального підходу – технологічного – в вищу освіту, оскільки технологізація є тенденцією розвитку всіх сфер суспільства, як гуманізація, інформатизація тощо, у тому числі й системі освіти; має місце не розуміння смислу технологізації вищої освіти в інформаційному суспільстві.

2. Доведено, що має місце намагання замінити педагогічними технологіями традиційні методи навчання та виховання, необґрунтоване їх розповсюдження на всі навчальні дисципліни, на всі категорії учнів, на всі елементи педагогічної системи ЗВО та ін., що є наслідком неправильного їх розуміння, недостатнього неусвідомлення призначення і природи, а також специфіки застосування з різними категоріями вихованців.

3. Доведено, що педагогічна технологія – це складова методичного компонента у ЗВО, яка характеризується чіткою та однозначно визначеною логікою вказівок педагога, однозначним послідовним проходженням студентами всіх етапів конкретного педагогічного заходу навчального, виховного, формувального та розвивального спрямування, визначається алгоритмізованістю дій його суб'єктів, що гарантовано ведуть до досягнення заздалегідь запроєктованого позитивного результату.

4. З'ясовано, що педагогічні технології є складовими методичного елемента педагогічної системи, методичного компонента педагогічного процесу ЗВО у поряд зі традиційними та активними методами навчання, вони останніх доповнюють і модернізують згідно зі вимогами інформаційного суспільства до методів і засобів професійної підготовки майбутніх фахівців.

5. Доведено, що педагогічна інновація – це особлива форма професійного буття і практичного мислення суб'єктів педагогічного процесу – педагогів і студентів, яка спрямована на нововведення в педагогічну практику, але не тривіального, не будь-якого, а нового або уніфікованого, не відомого до нині, унікального, авторського. А інноваційні педагогічні технології – це такі новостворені або удосконалені нововведення у педагогічних технологіях, які дають можливість її відрізнити від інших педагогічних технологій унікальним авторським підходом, нестандартними методиками, методичними прийомами, способами, формами та засобами реалізації педагогічного заходу, найголовніше – вони характеризуються своєю оригінальністю та результативністю у педагогічному середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биков, В. Ю. Інноваційний розвиток засобів і технологій систем відкритої освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2012. Вип. 29. С. 32-40. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2012_29_6 (January 17, 2022).
2. Дичківська, І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. К. : Академвидав, 2004. 352 с.
3. Енциклопедія освіти / АПН України; гол. ред. В. Г. Кремень. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
4. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід : метод. посіб. / Автор.-укл. : О. Пометун, Л. Пироженко. К. : А.С.К., 2002. 136 с.
5. Макаренко, А. С. Педагогическая поэма. М. : Молодая гвардия, 1985. 640 с.
6. Михайліченко, М. В., Рудик Я.М. Освітні технології : навч. посіб. К. : ЦП «КОМПРИНТ», 2016. 584 с.
7. Ортинський, В. Л. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2009. 472 с.
8. Про затвердження Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності. Наказ МОН України від 17.11.2000 р. №522. January 17, 2022. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0946-00#Text> (January 17, 2022).
9. Селевко, Г. К. Современные образовательные технологии : учеб. пособ. М. : Народное образование, 1998. 256 с.
10. Сікорський, П. І. Кредитно-модульна технологія навчання : навч. посіб. К. : Європейський університет, 2004. 127 с.
11. Сірик, Л. М. Поняття «педагогічна технологія» в американській та вітчизняній педагогіці. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології*. 2011. № 4–5 (14–15). С. 187-196.
12. Фіцула, М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. К. : Академвидав, 2006. 354 с.
13. Фогель, А. Б. К вопросу об определении понятий «термин» и «терминология» (на материале автомобильной терминосистемы). *Вісник Запорізького державного університету : Філологічні науки*. 2000. № 1. С. 198-203.
14. Ягупов В.В., Бондаренко Т.С. Методологічні основи розуміння педагогічних технологій. *Інноваційні освітні технології : світовий і вітчизняний досвід використання в*

системі неперервної освіти : монографія / відповідальні редактори Барановська Л.В., Морська Л.І. Біла Церква : ТОВ «Білоцерківдрук», 2022. С. 7-22.

15. Ягупов, В. В. Методологічний аналіз педагогічної технології. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти*. 2004. Вип. 5(9). С. 263-273.

16. Ягупов, В. В., Півень, Н. М. Компетентнісний підхід до формування змісту професійної підготовки майбутніх бакалаврів технічного профілю (на прикладі спеціальності «Інженерне матеріалознавство»). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. [Серія: Педагогіка]. 2009. Спецвипуск. № 3. С. 283-287.

17. Ягупов, В. В. Професійна суб'єктність, суб'єкт військово-професійної діяльності як інтегральний результат професійної підготовки офіцерів. *Теорія і практика професійної майстерності в умовах ціложиттєвого навчання* : монографія / за заг ред. О.А. Дубасенюк. Житомир : Рута, 2016. С. 223-233.

18. Bondarenko T., Kovalenko D., Briukhanova N., Iagupov V. Method of Thematic Immersion in the Information Educational Environment as a Tool for the Formation and Assessment of Professional Competence of Future Engineering Teachers. In: Auer M., Hortsch H., Sethakul P. (eds) *The Impact of the 4th Industrial Revolution on Engineering Education*. ICL 2019. *Advances in Intelligent Systems and Computing*. 2020. Vol 1134. Springer, Cham. 2019. Pages 301-308. Online ISBN978-3-030-40274-7 DOI: 10.33099/2617-1775/2023-01/ https://doi.org/10.33099/2617-1775/2023-01/org/10.1007/978-3-030-40274-7_30 January 17, 2022. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-40274-7_30 (January 17, 2022).

19. Jagupow, W. Zawodowa edukacja techniczna Ukrainy a społeczeństwo informacyjne. *Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie : Seria : Edukacja Techniczna i Informatyczna*. 2010. Tom V. S. 143-154.

20. Yahupov, V. V., Kyva, V. Yu., Zasel'skiy, V. I. The methodology of development of information and communication competence in teachers of the military education system applying the distance form of learning. *Proceedings of the 7th Workshop on Cloud Technologies in Education* (CTE 2019), Kryvyi Rih, Ukraine, December 20, 2019 / Edited by : Arnold E. Kiv, Mariya P. Shyshkina // CEUR Workshop Proceedings: 2019. Vol. 2643. P. 71–81. January 17, 2022. : <http://ceur-ws.org/Vol-2643/paper02.pdf> (January 17, 2022).

REFERENCES

1. Bykov, V. Yu. Innovatsiyni rozvytok zasobiv i tekhnolohii system vidkrytoi osvity [Innovative development of means and technologies of open education systems]. *Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy*. 2012. Vyp. 29. S. 32-40. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2012_29_6 (Last accessed: 09.06.2022). (in Ukrainian).

2. Dychkivska, I. M. Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii [Innovative pedagogical technologies]: navch. posib. K. : Akademvydav, 2004. 352 s. (in Ukrainian).

3. Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of education] / APN Ukrainy; hol. red. V. H. Kremen. K. : Yurinkom Inter, 2008. 1040 s. (in Ukrainian).

4. Interaktyvni tekhnolohii navchannia: teoriia, praktyka, dosvid [Interactive learning technologies: theory, practice, experience] : metod. posib. / Avtor.-ukl. : O. Pometun, L. Pyrozhenko. K. : A.S.K., 2002. 136 s. (in Ukrainian).

5. Makarenko, A. S. Pedahohycheskaia poëma [Pedagogical poem]. M. : Molodaia hvardyia, 1985. 640 s. (in Russian).

6. Mykhailichenko, M. V., Rudyk, Ya. M. Osvitni tekhnolohii [Educational technologies] : navch. posib. K. : TsP «KOMPRYNT», 2016. 584 s. (in Ukrainian).

7. Ortynskyi, V. L. Pedahohika vyshchoi shkoly [Pedagogy of high school] : navch. posib. K. : Tsentri uchbovoi literatury, 2009. 472 s. (in Ukrainian).

8. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro poriadok zdiisnennia innovatsiinoi osvitnoi diialnosti [On the approval of the Regulation on the procedure for implementing innovative educational

- activities]. Nakaz MON Ukrainy vid 17.11.2000 r. №522. January 17, 2022. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0946-00#Text> (Last accessed: 09.06.2022). (in Ukrainian).
9. Selevko, H. K. *Sovremennyye obrazovatelnyye tekhnolohyy* [Modern educational technologies] : ucheb. posob. M. : Narodnoe obrazovanye, 1998. 256 s. (in Russian).
10. Sikorskyi, P. I. *Kredytно-modulna tekhnolohiia navchannia* [Credit-modular technology of training] : navch. posib. K. : Yevropeyskyi universytet, 2004. 127 s. (in Ukrainian).
11. Siryk, L. M. *Poniattia «pedahohichna tekhnolohiia» v amerykanskkii ta vitchyzniani pedahohitsi* [«Pedagogical technology» concept in American and domestic pedagogy]. *Pedahohichni nauky : teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*. 2011. № 4–5 (14–15). S. 187-196. (in Ukrainian).
12. Fitsula, M. M. *Pedahohika vyshchoi shkoly* [High school Pedagogy] : navch. posib. K. : Akademydav, 2006. 354 s. (in Ukrainian).
13. Fohel, A. B. *K voprosu ob opredelenyy poniatyi «termyn» y «terminolohiia» (na materyale avtomobylnoi termynosystemy)* [On the issue of defining «term» and «terminology» concepts (based on the automotive terminological system)]. *Visnyk Zaporizkoho derzhavnoho universytetu : Filolohichni nauky*. 2000. № 1. S. 198-203. (in Russian).
14. Yahupov, V.V., Bondarenko, T.S. *Metodolohichni osnovy rozuminnia pedahohichnykh tekhnolohii* [Methodological fundamentals of understanding pedagogical technologies]. *Innovatsiini osvichni tekhnolohii : svitovi i vitchyzniani dosvid vykorystannia v systemi nepererвної osvity : monohrafiia / vidpovidalni redaktory Baranovska L.V., Morska L.I. Bila Tserkva : TOV «Bilotserkivdruk», 2022. S. 7-22. (in Ukrainian).*
15. Yahupov, V. V. *Metodolohichni analiz pedahohichnoi tekhnolohii* [Methodological analysis of pedagogical technology]. *Problemy ta perspektyvy formuvannia natsionalnoi humanitarno-tekhnichnoi elity*. 2004. Vyp. 5(9). S. 263-273. (in Ukrainian).
16. Yahupov, V. V., Piven, N. M. *Kompetentnisnyi pidkhid do formuvannia zmistu profesiinoy pidhotovky maibutnikh bakalavriv tekhnichnoho profilu (na prykladi spetsialnosti «Inzhenerne materialoznavstvo»)* [A competency-based approach to the formation of the content of the professional training of future bachelors of a technical profile (on the example of the «Engineering materials science» specialty]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka*. [Serii: Pedahohika]. 2009. Spetsvyпуск. № 3. S. 283-287. (in Ukrainian).
17. Yahupov, V. V. *Profesiina subiektnist, subiekt viiskovo-profesiinoy diialnosti yak intehralnyi rezultat profesiinoy pidhotovky ofitseriv* [Professional subjectivity, the subject of military and professional activity as an integral result of the professional training of officers.]. *Teoriia i praktyka profesiinoy maisternosti v umovakh tsilozhyttievoho navchannia : monohrafiia / za zah red. O.A. Dubaseniuk*. Zhytomyr : Ruta, 2016. S. 223-233. (in Ukrainian).
18. Bondarenko, T., Kovalenko, D., Briukhanova, N., Iagupov, V. *Method of Thematic Immersion in the Information Educational Environment as a Tool for the Formation and Assessment of Professional Competence of Future Engineering Teachers*. In: Auer M., Hortsch H., Sethakul P. (eds) *The Impact of the 4th Industrial Revolution on Engineering Education*. ICL 2019. *Advances in Intelligent Systems and Computing*. 2020. Vol 1134. Springer, Cham. 2019. Pages 301-308. Online ISBN978-3-030-40274-7 DOI: 10.33099/2617-1775/2023-01/ https://doi.org/10.1007/978-3-030-40274-7_30 January 17, 2022. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-40274-7_30 (Last accessed: 09.06.2022). (in English).
19. Jagupow, W. *Zawodowa edukacja techniczna Ukrainy a społeczeństwo informacyjne* [Technical Vocational Education of Ukraine and informational education and the information society]. *Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie : Seria : Edukacja Techniczna i Informatyczna*. 2010. Tom V. S. 143-154. (in Polish).
20. Yahupov, V. V., Kyva V. Yu., Zaselskiy, V. I. *The methodology of development of information and communication competence in teachers of the military education system applying the distance form of learning*. *Proceedings of the 7th Workshop on Cloud Technologies in Education* (CTE 2019), Kryvyi Rih, Ukraine, December 20, 2019 / Edited by : Arnold E. Kiv,

Mariya P. Shyshkina // CEUR Workshop Proceedings: 2019. Vol. 2643. P. 71–81.: <http://ceur-ws.org/Vol-2643/paper02.pdf> (Last accessed: 09.06.2022). (in English).

SUMMARY

Vasyl Yahupov,
Doctor of Pedagogical Science, Professor,
National Defence University of Ukraine

THE TERMINOLOGICAL PROBLEM OF DEFINING INNOVATIVE PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES: METHODOLOGICAL ASPECT

Introduction: *the article substantiates the methodological foundations of the terminological understanding of innovative pedagogical technologies in modern pedagogical science, which is directly related to such negative trends in the informatization of all spheres in the information society, including education: with the lack of awareness by a certain number of scientists of the fundamental, conceptual bases of technologization and informatization all spheres of society and, at the same time, a «great enthusiasm» for technologies and technologization in education; artificial introduction into education a conceptual - technological approach, not understanding that this is a trend in all spheres of society's functioning, such as humanization, informatization, etc.; not the scientists' understanding of the meaning of informatization and technologization of education as its trends.*

Purpose: *to provide a methodological justification for the terminological problem of defining innovative pedagogical technologies for the higher education system.*

Methods: *to solve the research tasks the following theoretical research methods were used: systematic analysis of scientific sources on the problem of the article, synthesis and generalization of scientific literature, classification and specification of research results*

Results: *the topicality of the methodological justification of the problem of the article is directly related to the lack of a correct terminological understanding within the modern pedagogy and the inability of a certain part of scientists to clearly and methodologically correctly determine their place in the methodological component of the pedagogical system and the educational process of higher education, as well as their efforts to replace them with teaching methods and education, to technologize almost all elements of the pedagogical system*

Originality, conclusion: *the place of innovative pedagogical technologies in the methodological component of the pedagogical system of higher education is defined, the need for their creative application in the information society in the process of professional training of future subject matter experts is emphasized, the feasibility of their creative combination with the main methods of training and education of future subject matter experts in the system of higher education is emphasized.*

Key words: *methodological foundations; terminological aspect; learning technology; innovation; informatization; technologization; trend.*